

O NAJSTARIJOJ GLAGOLJSKOJ MATIČNOJ KNJIZI IZ LINDARA U ISTRI (1590. - 1648.)

Marta Jašo, Petar Strčić

Hrvatsko nacionalno pismo - glagoljica¹ stoljećima se rabilo pa je stvorena obilna građa razne namjene i svrhe koja i u naše dane pobuđuje znatno zanimanje sve većega broja ne samo domaćih već i stranih istraživača naše prošlosti.² Ovdje je riječ o građi koja i prema međunarodnim standardima ima najviši status - najvišu vrijednosnu kategoriju.

Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu³ u cjelokupnom je znanstvenom i kulturnom svijetu poznat kao danas najveća riznica izvornih glagoljskih rukopisa,⁴ pa je naša obveza i ovom prigodom upozoriti na izuzetnu vrijednost našega kulturnog i nacionalnog naslijeđa koje se nalazi u toj instituciji. Jer, zbirka glagoljskih rukopisa ovoga Arhiva HAZU sadržava 157 fragmenata i 686 isprava; ta građa obuhvaća razdoblje od druge polovice XII. do prvih desetljeća prošloga stoljeća.⁵ Ističući veoma visoke vrijednosti ove znatne glagoljske zbirke moramo i ovom prigodom odati osobito priznanje i poštovanje sada pokojnomu prof. Vjekoslavu Štefaniću, počasnomu doktoru Sveučilišta u Zagrebu, jednome od najvećih istraživača i poznavatelja hrvatskoga glagoljstva i glagoljske baštine općenito;⁶ njegovim je dugogodišnjim radom zbirka

¹ Usp. najnovije izdanje o ovome pitanju: Eduard Hercigonja, *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, Zagreb 1994.

² U naše dane osobito je u Hrvatskoj poraslo zanimanje za učenje glagoljskoga pisma; i što je osobito zanimljivo - i u odraslih osoba i u djece. Tako su u zadnje vrijeme - koliko nam je poznato - djelovale i posebne, svojevrsne škole/tečajevi izvan fakulteta i instituta/zavoda koji se profesionalno bave glagoljicom; takve su škole radile ili još rade u Zagrebu, Korniću (o. Krk) i Roču (Istra).

³ O glagoljskoj građi u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (dalje: HAZU) usp. Anica Nazor, *Zagreb riznica glagoljice* (katalog izložbe, Povijesni muzej Hrvatske, rujan 1978), Zagreb 1978; Vjekoslav Štefanić, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije*, I. dio, Uvod, Biblija, Apokrifi i legende, Liturgijski tekstovi, Egzorcizmi i zapisi, Molitvenici, Teologija, Crkveni govori (Homiletika), Pjesme, Zagreb 1969. Usp., npr., ocjenu Nevenke Linarić u Krčkome zborniku 1, Krk 1970, 535-539. Općenito o Arhivu HAZU usp. u Ljetopisima HAZU.

⁴ Usp., npr., Štefanić, n. dj., u prethodnoj bilješci.

⁵ Isto; popisi u Arivu HAZU.

⁶ O Štefaniću usp. npr.: Marija Pantelić, *Znanstveni i stručni opus profesora Vjekoslava Štefanića*. (Povodom 70. godišnjice života). Krčki zbornik 1, Krk 1970, 503-516; uz rad se nalazi i Bibliografija znanstvenih i stručnih radova Vj. Štefanića (od 1930. do 1970. godine), te résumé: *L'oeuvre scientifique du professeur Vjekoslav Štefanić*.

ne samo obogaćena s dvadesetak novih rukopisa⁷ već i meritorno, znanstveno opisana i ocijenjena⁸ te je tako postala dostupnija za najrazličitija znanstvena istraživanja⁹ a vrlo inspirativna i za različite kulturne manifestacije.¹⁰

Osobito potaknuti onedavno povećanim zanimanjem istraživača za glagoljske matične knjige,¹¹ i sami smo toj baštini naših predaka u Arhivu HAZU posvetili još veću pažnju (koja nije bila neznatna ni dosad; baš - obratno). Ovom prigodom¹² odlučili smo opširnije prikazati Matičnu knjigu krštenih župe Lindar koja se nalazi u središnjoj Istri (knjiga obaseže građu od kraja XVI. do druge polovine XVII. stoljeća) te osvijetliti lik njezina donatora Akademijinu Arhivu.

1.

Pošli smo tragom kratke bilješke na improviziranim koricama rukopisa te glagoljske matice krštenih iz Lindara u Arhivu HAZU u kojoj piše: "Poklanja Jugoslavenskoj Akademiji zn. i umjet. u Zagrebu - Franjo Mavar, umirovljeni predsj. Sudb. stola - U Zagrebu, dne 21. XII 1928."¹³ Najprije smo pokušali istražiti sve dostupne informacije o donatoru te podatke o načinu i putu kojim je rukopis stigao u naš Arhiv. Taj nas put može upućivati i na slične ili vjerojatne putove kojima su dragocjena vrela stizala u Arhiv HAZU pa i u druge arhive, te time bila trajno sačuvana i postala pristupačna znanstvenicima i drugim istraživačima.

U najpouzdanijem do sada - Štefanićevu tiskanom opisu glagoljskih rukopisa Arhiva HAZU,¹⁴ međutim, naišli smo na netočan podatak, tj. na krivu interpretaciju navede-

⁷ Npr., notarski spisi iz Vrbnika te rukopisi iz Bašćanske Drage na o. Krku. Štefanić, Glagoljski rukopisi I., n. dj., 7.

⁸ sp. bilj. 3.

⁹ Glagoljska građa iz Arhiva HAZU često je korištena u znanstvenom radu; npr., Rudolf Strohal, Hrvatska glagoljska knjiga, Zagreb 1915; Ivan Milčetić, Hrvatska glagoljska bibliografija, Starine 33, Zagreb, 1911; Štefanić, Glagoljski rukopisi, n. dj.; Eduard Hercigonja, Srednjovjekovna književnost, Zagreb 1975; itd.

¹⁰ Pojedini dijelovi glagoljske građe Arhiva HAZU izlagani su, npr., na izložbama: Zagreb riznica glagoljice, Povijesni muzej Hrvatske, rujan 1978; Pisana riječ u Hrvatskoj, Muzejski prostor, Zagreb, 28. 10. 1985. - 23. 2. 1986.; Glagoljski spomenici na području zadarske nadbiskupije, MGC, Zagreb, 19. 7. - 10. 8. 1990.

¹¹ O tome rječito govori knjiga korisnika građe u Arhivu HAZU; usp. i prethodne bilješke.

¹² Srdačno zahvaljujemo Vinku Stihoviću iz Lindara, koji živi i radi u Pazinu, na pozivu da sudjelujemo s priopćenjem na svečanostima tijekom završetka "Mjeseca hrvatske knjige 1993." upravo u Istri, te da u Lindaru, na skupu "Povijest Lindara" 14. 11. 1993. godine, a u povodu 110. godišnjice tamošnje hrvatske čitaonice, izložimo svoje rezultate proučavanja lindarske glagoljske matice krštenih koja se čuva u Arhivu HAZU u Zagrebu. Skup su organizirali Ogranak Matice hrvatske u Pazinu, Društvo bibliotekara Istre i Naučna biblioteka u Puli. Usp. M. J., od Novske do Pazina. Ususret mjesecu hrvatske knjige '93. Večernji list XXXIII, 10805, Zagreb, 23. 9. 1993, 21; M. D., Završetak u Istri. Mjesec hrvatske knjige '93. Vjesnik LIV, 16569, Zagreb, 13. 11. 1993, 13; Lindaska čitaonica. Obilježena i 110. godišnjica osnivanja hrvatske čitaonice u Lindaru. Završen "Mjesec hrvatske knjige". Slobodna Dalmacija, LI, 15421, Split, 17. 11. 1993, str. 27. - Ovaj naš prilog, što ga sada objavljujemo, donekle je prerađeno te je bilješkama opskrbnjeno priopćenje s toga skupa u Lindaru.

¹³ Sadržaj bilješke upisan je rukom, tintom, na prvoj stranici improviziranih korica rukopisa glagoljske matice krštenih iz Lindara, Arhiv HAZU, sign. VIII-139 b.

¹⁴ V. bilj. 3.

ne bilješke; tako V. Štefanić u zaglavku opisa piše: "Ovaj je rkp poklonio Akademiji umirovljeni predsjednik Sudbenog stola u Zagrebu Franjo Mavar dne 21. XII 1928. (...)"¹⁵

Krećući u nastavak istraživačke akcije, provjerili smo, pored ostaloga, primitak dara te zabilješku o njemu u "Poslovnom (urudžbenom) zapisniku" JAZU (sada HAZU) za godinu 1928.; pod rednim brojem 1050 i nadnevkom od 21. prosinca naišli smo na sljedeći upis: "Franjo Mavar umirovljeni predsjednik Sudbenog stola Varaždin - poklanja Akademiji dva dragocjena glagolska spisa i moli u zamjenu neke publikacije ove Akademije."¹⁶ Dalje, među spisima u Akademijinoj registraturi pronašli smo i dopis tadašnjega Akademijina bibliotekar Stjepana Ivšića¹⁷ Akademijinu tajniku Vali Vouku¹⁸ kojim se traži nalog "da se g. Franji Mavru u naknadu za dva dragocjena glagolska rukopisa - Glagoljske matice krštenih iz Lindara (1591-1648) i Glagoljske matice iz Draguča (1589-1650 i 1582-1649),¹⁹ pokloni: Mažuranićevi Prinosi od 9. sv., neke knjige Zbornika za narodni život i običaje, Šurminovi Hrvatski spomenici i ev. Bogišićevo 'Pravo koje živi i narod...' (1874.)."²⁰

Na drugome mjestu, u uvodnom dijelu spomenutoga velebnoga Štefanićeva opisa glagoljskih rukopisa što se nalaze u Akademijinu Arhivu,²¹ naišli smo tek na sljedeći spomen Frani Mavru: "Između dva svjetska rata, dok je Istra bila pod talijanskom okupacijom, neki su istarski rodoljubi (Vjekoslav Spinčić,²² Luka Kirac,²³ Franjo Mavar i Ivan Pavić)^{23a} donijeli ili poslali Akademiji više glagoljskih rukopisa i to župnih i bratovštinskih registara iz Istre, da bi se sačuvali od propasti. U ovu skupinu ubrajam nekih 14 rukopisa u Akademijinu arhivu."²⁴

Više podataka o životu i radu donatora Frana Mavra pokušali smo naći i drugdje, npr., u knjizi "Tko je tko u Jugoslaviji" iz 1928., u registraturama/pismohranama republičkoga i gradskog fonda za mirovinsko-invalidsko osiguranje u Zagrebu i Varaždinu itd., ali bez konkretnih rezultata. Zatim smo odlučili telefonski anketirati sve obitelji Mavar u Varaždinu i Zagrebu koje su registrirane u telefonskim imenicima. Igrom slučaja, na naš prvi poziv odazvala se dalja rođakinja pok. F. Mavra - gđa Mira Mavar u Varaždinu, koja nas je odmah uputila na unuka F. Mavra - ing. Slobodana Mavra u Zagrebu. Zahvaljujući ljubaznosti i susretljivosti S. Mavra, a nakon vrlo opsežnih istraživanja, "otkriili" smo još jednu značajnu ali malo poznatu ličnost u novijoj povijesti Istre, pa ovdje donosimo pouzdanije podatke o njoj.²⁵

¹⁵ Isto, sv. 2, 182.

¹⁶ Arhiv HAZU, VIII-139 b.

¹⁷ O njemu usp. Ivšićev zbornik, Zagreb 1963.

¹⁸ O njemu usp. Ljetopis JAZU, knj. 17, 220-224.

¹⁹ Arhiv HAZU VIII-139 a.

²⁰ Registratura HAZU, br. 1050, 21. 12. 1928.

²¹ Usp. bilj. 3.

²² O V. Spinčiću usp. Ivan Beuč, Rukopisna ostavština Vjekoslava Spinčića. Inventar. Zagreb 1993.

²³ O L. Kircu usp. Luka Kirac, Crtrice iz istarske povijesti, Zagreb 1946.

^{23a} Dr. Ivan Pavić, kanonik u Poreču.

²⁴ Štefanić, Glagoljski, I, n. dj., str. 6-7.

²⁵ Srdačno zahvaljujemo na ljubaznoj pomoći gđi Miri Mavar u Varaždinu te ing. Slobodanu Mavru u Zagrebu.

2.

Franjo Mavar Frane, obiteljskim nadimkom Tonjakov, bio je ne samo istaknuti pravnik sudske struke već i zaslužni istraživač naše kulturne prošlosti te jedan od ponajboljih naših poznavalaca glagoljice i glagoljske baštine; bavio se i publicistikom. Rođen je u selu Jurčiči²⁶ u Kastavšćini, 22. srpnja 1868. godine, a preminuo je 1. srpnja 1939. god. u Varaždinu. Porijeklom je iz vrlo siromašne obitelji. Školovao se potporom znamenitoga hrvatskog narodnog preporoditelja biskupa dr. Jurja Dobrile²⁷ i mecene Gorupa.²⁸ Polazio je glasovitu hrvatsku gimnaziju u (tadašnjoj) Rijeci²⁹ i njemačku srednju školu u Trstu. Studirao je pravo u Beču, Gracu i Pragu. Cijeli je život proveo u sudskom zvanju i poslu. Službovao je u nizu hrvatskih i slovenskih mjesta, duže ili kraće vrijeme - u Mariboru, Podgradu, Pazinu, Kobaridu, Buzetu, Rovinju, Trstu, Kopru, Puli, Vołoskom, Cresu i Krku; u Rovinju je bio savjetnik okružnog suda, a u Pazinu (u drugom navratu) starješina tamošnjega kotarskog suda. U početku I. svjetskoga rata bio je neko vrijeme zatvoren u Ljubljani. U doba talijanske okupacije Istre (poslije 1918. godine) i Mavar postaje izbjeglica. Živio je neko vrijeme u Čakovcu, a potom je dobio mjesto vijećnika Sudbenoga stola u Varaždinu, da bi nedugo zatim postao njegovim predsjednikom. Bio je pravi poliglot - poznao je grčki, latinski, slovenski, talijanski, njemački, češki i francuski jezik. Umro je u 71. godini života 1. srpnja 1939. god. u Varaždinu,³⁰ gdje je i sahranjen na rimokatoličkom groblju.³¹

Potaknut saznanjem o vrijednim pravnim spomenicima svoga užega i širega zavičaja - o kastavskom³² i veprinačkom statutu,³³ Mavar je postao vrstan poznavalac kulturnopravne povijesti Istre, a osobito njezina liburnijskog dijela, pa književnik Ante Dukić Tončić smatra da je u tome stajao uz bok samome Matku Laginji.³⁴ Tako se oko 1930. god. Mavar bavio proučavanjem i prepisivanjem "Zapisnika veprinačke općine (g.

²⁶ O tom selu usp. Matko Laginja, Kastav grad i občina, Trst 1889, 37, i u Zborniku Kastavštine 1/1978, 65.

²⁷ O njemu usp. zbornik radova Istarski preporoditelj Juraj Dobrila 1812-1882, Pazin 1985.

²⁸ Vjerojatno je bio Jožef Gorup, industrijalac i političar u Sloveniji i Hrvatskoj (1834-1912). Gorup Jožef pl. Slavinski, Primorski slovenski biografski leksikon 5, Gorica 1978, 457-458.

²⁹ O njoj usp. Petar Strčić, Koja je prva riječka gimnazija, Rijeka 1992.

³⁰ Tončić (Ante Dukić), Frane Mavar zaslužni istraživač naših kulturnih spomenika, Novosti XXXIII, 234, Zagreb, 25. 8. 1939, 11. Koristili smo se i neobjavljenim podacima prof. dr. Mirjane Strčić iz Rijeke, te ing. Slobodana Mavra iz Zagreba, pa im zahvaljujemo.

³¹ Sahrana Franje Mavara, Novosti, XXXIII, 182, Zagreb, utorak, 4. 7. 1939, str. 9; bilješka glasi ovako: "Varaždin 3. jula. Uz veliko učešće građana na rimokatoličkom groblju sahranjen je danas prije podne Franjo Mavar pretsjednik okružnog suda u miru, koji je umro u 71. godini. Bio je ugledan građanin i spreman pravnik. Sprovodu su prisustvovali drugovi okružnog i sreskog suda. Pokojnik ostavlja tri sina i kćerku učiteljicu."

³² O kastavskom statutu usp., npr., Matko Laginja, Književna djela i rasprave, Pula-Rijeka 1983, 245-306; Lujo Margetić, Zakon grada Kastav iz 1400, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU 36, Zadar 1994, 283-308.

³³ O veprinačkom statutu, usp. Štefanić, Glagoljski rukopisi, 2, n. dj., 99-104; Lujo Margetić, Veprinački zakon iz 1507, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU, Zagreb, u tisku.

³⁴ Usp. bilj. 32, te posljednju objavljenu radnju: Petar Strčić, Hrvatski narodni preporoditelj i ban dr. Matko Laginja, Zbornik Društva za povjesnicu Klana 1, Klana 1995, 9-39, s izborom literature.

1539-1662)", čiji se izvorni glagoljski rukopis danas također nalazi u Arhivu HAZU;³⁵ ovdje se čuva³⁶ i Mavrov latinički prijepis jednoga sveščića veprinačkog zapisnika.³⁷ Mavar je dugo godina radio na djelu "Povijest Veprinca", koje je, međutim, ostalo nedovršeno.³⁸

Mavar je ušao i u povijest hrvatske književnosti Istre; naime, god. 1894. ocijenio je i prikazao drugu objavljenu knjigu pjesama poznatoga književnika i hrvatskoga narodnog preporoditelja Istre Rikarda Katalinića Jeretova.³⁹ Usto, kao i uz solidno pravopovijesno znanje, Mavar je bio i izvrstan poznavalac glagoljice. Tako A. Dukić za njega kaže: "Njemu je uspjele da na listinama, što ih je primao od Jugoslavenske akademije na uvid, pročita mnoga mjesta koja raniji ugledni učenjaci nisu mogli pravilno da riješe."⁴⁰ Dokaz tome su i njegove "Bilješke iz matica krštenih Lindara (16-17. st.)"⁴¹, sastavljene nakon pažljiva i svestrana proučavanja izvornog rukopisa, a datirane u Pazinu dne 21. listopada 1916. godine. Svoje Bilješke Mavar je također poklonio Akademiji, i one su trajno pohranjene u njezinu Arhivu, te su upravo predmetom proučavanja.

Mavar je na četiri dvolista većeg formata - uz niz prijepisa odnosno transliteracija glagoljskog teksta na latinicu - ispisao i rekonstruirao kroniku lindarskih svećenika, koja je ostala sačuvana za period od XVI. do druge polovice XVII. stoljeća. U toj se kronici spominju svećenici: Ivan Plišić, Juraj Kaligarić, Vid Orlić, Matija Lovrečić, Nikola Mrav (ili Marv ili Mrav), AnTON Maglica, Ivan Frančinić, Matija Sudinić, Mate Rakamarić, Ivan Klenovar, Toma Žagrić, Vincenc Gortan, Ivan Glogovac, Jerolim Gojtan i Ivan Klenovar. Mavrove "Bilješke" samo su jedna od mogućih analiza i interpretacija tih lindarskih matičnih registara, koji unatoč svojoj relativno šturoj šabloniziranosti podataka ipak mogu biti širok i prilično dubok izvor za raznolika znanstvena istraživanja.

3.

Lindarske glagoljske matice prvi su put - koliko je do sada znano - u publicistici spomenute 1881. god. u tršćanskome hrvatskome listu "Naša Sloga",⁴² u okviru članka šire namjene; u napisu se usput spominje da su se "pogubile".⁴³ Međutim, Ivan Milčetić

³⁵ Arhiv HAZU, II c 77/e 6.

³⁶ Isto, XVI-22.

³⁷ Isto, II d 44.

³⁸ Dukić, n. dj. u bilj. 30 piše: "Ostavlja i jedno važno nedovršeno djelo - Povijest Veprinca - na kome je kao jak intelektualac i savjestan istraživač radio mnogo godina velikom ljubavlju i strogim naučnim kriterijem. Potakli su ga na to djelo kastavski i veprinački statut."

³⁹ O Jeretovu usp. Mirjana Strčić, Život i djelo Rikarda Katalinića Jeretova, Dometi XXIII, 12, Rijeka, 1990, 821-827, te druge radove na str. 829-870.

⁴⁰ A. Dukić, n. dj., u bilj. 30.

⁴¹ Arhiv HAZU, VIII-190.

⁴² O prvome i najdugovječnijemu hrvatskom listu za istarske i kvarnerske otočne Hrvatke "Naša Sloga" u Trstu a potom u Puli (1870-1915) usp. Petar Strčić, Oko pokretanja "Naše Sloge", Pazinski memorijal 1, Pazin 1971, 17-37, i Literatura o "Našoj Slogi", Dometi III, 7, Rijeka 1970, 8-14.

⁴³ Glagoljica u Lindaru, Naša Sloga XII, 4, Trst, 16. 2. 1881.

je 1911. god. upozorio na to da one ipak nisu zagubljene, te je objavio prvi kratki opis Matice krštenih župnog ureda u Lindaru kraj Pazina (1591-1648), i to u okviru šireg rada.⁴⁴ Milčetić je za Lindar konstatirao i ovo: "Kako je ovo bila uvijek glagolska župa nahodi se i nad vratima crkve sv. Sebastijana glagolski napis od g. 1559."⁴⁵ Dokaze glagoljaštva nalazi i drugdje po Pazinštini.⁴⁶ U otkrivanju mozaika glagoljske tradicije i kulturne baštine Lindara, ali ne u vezi s Maticom krštenih, nekoliko novih podataka pružio je i Branko Fučić.⁴⁷

Tako je Lindar danas u znanstvenom i kulturnome svijetu uglavnom poznat po crkvi Sv. Katarine i njezinoj zidnoj slici "Živoga križa", koja je datirana oslikanim glagoljskim natpisom iz 1409. godine; do danas je to najstariji poznati glagoljski natpis u tome mjestu. O kontinuiranoj upotrebi glagoljice na ovome području svjedoči i niz kasnijih vrceta, kao što su zavjetni latinsko-glagoljski natpis Ivana Jedrejčiča u crkvi sv. Sebastijana iz 1559. godine, natpis iz 1588. god. na nadgrobnoj ploči u crkvi sv. Martina, natpis na stubama iza lindarske župne crkve iz 1607. godine, te niz glagoljskih grafita uparanih na zidnim slikama u crkvi sv. Katarine iz 15. i 16. stoljeća, kao i u crkvi Sv. Marije Magdalene iz 1592. i 1593. godine.⁴⁸

(Nezavisno od ove značajne glagoljske prošlosti Lindara, samo spominjemo da je Lindar imao i svoj kaštel⁴⁹, te da je Lindar ušao i u širu europsku povjesnicu po početku bitke kod Lindarskoga brijega, u početku rujna 1813. godine; bitka je završila nizom borbi, istjerivanjem i porazom francuske vojske u Istri, čime je otvoren put uključivanju cijele Istre u Habsburšku Monarhiju.⁵⁰ Posebno se istakao Andrija Fabriš iz Lindara, a kapetan Lazarić, šef cijeloga pothvata, postao je major i barun Lindarski;⁵¹ pod njegovim vodstvom isticao se potonji kapetan Stihović, također iz Lindara, na koga se računalo i u eventualnoj borbi protiv talijanaško-talijanskog pokreta 1848. god. u Istri).⁵²

Iako su svi navedeni podaci o glagoljskoj prošlosti Lindar nedvojbeno dragocjeni putokaz stvaranju što cjelovitije slike o povijesti Lindara, ipak su stari matični registri izuzetan izazov i izvor za najrazličitija znanstvena istraživanja i proučavanja; a to je utoliko više jer su pisani glagoljicom.

⁴⁴ Milčetić, *Hrvatska glagolska*, n. dj., 417-418.

⁴⁵ Isto, 418.

⁴⁶ Tako u Bermu (isto, 418).

⁴⁷ Branko Fučić, *Glagoljski natpisi*, Zagreb, 1982, 228-232, "Živi križ" u Lindaru, *Istarska Danica*, Pazin 1951, 18-86, *Istarski glagoljski grafiti*, *Bulletin VII. Odjela za likovne umjetnosti JAZU XIV*, 1-3, Zagreb 1966, 85-92.

⁴⁸ Isti, *Glagoljski natpisi*, n. dj., 228-232.

⁴⁹ Luigi Foscari, *I castelli medioevali dell'Istria*, Trst 1992, 186-189.

⁵⁰ Božo Milanović, *Hrvatski narodni preporod*, knj. 1, Pazin 1967, 43-50; o bitki na Lindarskom brijegu posebno na str. 46.

⁵¹ Isti, 51.

⁵² Nikola Žic, *Zapadna (bivša mletačka) Istra 1848*, *Riječka revija IV*, 2, Rijeka, 1955, 76.

4.

Kao što smo već ranije napomenuli, prve podatke o lindarskoj matici krštenih - do sada nama poznate - objavio je god. 1911. Ivan Milčetić. No, njegov je opis matice nepotpun. Naime, uz podatke o broju stranica i nekoliko ćiriličkih transliteracija početnih i završnih glagoljskih upisa krštenih, Milčetićevo je čitanje glagoljskog teksta nepotpuno, a na više mjesta i netočno, što je začuđujuće s obzirom na Milčetićevo doista izvrsno poznavanje glagoljske paleografije. Milčetić donosi samo opis glagoljskoga dijela rukopisa, ne spominjući latinske upise na početku, niti latinski dio rukopisa od 1649. do 1667. godine, do kada je zapravo registar vođen; ne spominje ni talijanske umetke, tako da se - po Milčetiću - stječe dojam da je matica samo hrvatski rukopis.⁵³

Lindarske matice 1926. god. spominje i Vjekoslav Spinčić.⁵⁴

Detaljan opis rukopisa pod naslovom "Matica krštenih župe Lindar u Istri, god. 1591-1667", međutim, objavio je 1970. god. Vjekoslav Štefanić;⁵⁵ njegov je opis do sada najbolji i najmeritorniji prikaz ovoga lindarskog spomenika,⁵⁶ a ovom ga prigodom dopunjujemo ukratko novim podacima, saznanjima i čitanjem.

Knjiga lindarske matice krštenih u Arhivu HAZU u Zagrebu najvećim je dijelom pisana hrvatskim jezikom, glagoljicom, i to u razdoblju od god. 1591, odnosno 1590. do 1648. godine; glagoljički je tekst pisan do 132. stranice, a zatim su nastavljeni upisi od 1649. do 1667. godine, na stranama od 132. do 182, i to samo latinskim jezikom.

Rukopis, zapravo, ima 188 stranica, formata je 27,6 prema 21,3 cm; sadržava sedam sveščića koji su umotani u improvizirane korice od omotnoga papira i učvršćeni listom novina na francuskom jeziku iz novijeg doba. Rukopis je nepotpun, jer nedostaju upisi krštenja od 24. rujna 1615. do 10. svibnja 1617., zatim od 24. siječnja 1630. do 8. rujna 1631. te od 3. travnja 1639. do 8. kolovoza 1640. godine; dakle nedostaju upisi za ukupno nešto više od četiri i pol godine. Nemoguće je, međutim, odrediti koliko je listova izgubljeno na početku i na kraju rukopisa. No, jedan list - dvije stranice - ove matice, i to iz 1590. godine, danas se nalazi umetnut u maticu krštenih iz razdoblja od 1670. do 1734. godine; ta se matica i danas nalazi u Lindaru.⁵⁷

Registar krštenja župe Lindar započet je s četiri latinska upisa popa Ivana Plišića, i to od 2. veljače do 14. travnja 1591. godine. prvi upis glagoljicom unio je Juraj Kaligarić, a odnosi se na šest krštenja te iste godine; u prvome upisu - od 23. svibnja 1591. god. sâm za sebe kaže: "v to vreme plovian lindarski i Gole Gorice".⁵⁸

Poslije Kaligarića glagoljicom nastavlja upisivati krštenja Vid Orlić. Od 5. studenoga 1591. do 14. travnja 1602. god. njegovom je rukom zapisano 228 krštenja, dakle u devet godina prosječno je bilo čak više od 25 krštenika; Orlić je - sudeći po prezimenu -

⁵³ Milčetić, Hrvatska, n. dj., 417-418.

⁵⁴ Vjekoslav Spinčić, Črtice iz hrvatske književne kulture Istre, Zagreb 1926, 57.

⁵⁵ Štefanić, Glagoljski, n. dj., sv. 2, 182.

⁵⁶ Opširnije ćemo se posebno, na drugome mjestu osvrnuti na Štefanićevo čitanje i komentar.

⁵⁷ Zahvaljujemo na pomoći tajniku Ogranka Matice hrvatske u Pazinu Edi Jeromeli, koji nam je poslao fotokopiju lista matice krštenih Lindara iz 1590. godine; list se nalazi u matici krštenih iz 1670-1734. u Lindaru. (Popratna bilješka g. E. Jeromele od 11. 11. 1994. godine).

⁵⁸ Arhiv HAZU, VIII-139 b., str. 1.

možda bio rodom s o. Krka, i to iz Punta, ali treba upozoriti i na to da Orlića ima i u Istri, a i u Orlićima, u draškom zaseoku kod Rijeke. Ovaj Orlić u Lindaru pisao je samo glagoljicom i redovito se potpisivao samo kao pop; samo je nekoliko puta dodao i precizniju naznaku svoje službe: "kurat v Lindari"⁵⁹ i "skrbitel u Lindari".⁶⁰ Ovdje donosimo naše čitanje jednoga zanimljivog upisa Vida Orlića:

"1595. miseca septembra dan 4. da krstih ê pop Vid Orlić Lovretu Jurēšiću 2 dva sina; ednemu ča e Petru biše kum Marko Marinčić / Drugomu ča e Gašparu beše kum Kirin Klenovar, a kuma be Elica žena Grgura Cacrmana / Petru biše *sutla*^{60a} Luce žena Gabrielova ča e Klenovara."⁶¹

Za ilustraciju uobičajene formule upisa krštenja dodajemo sljedeće čitanje:

"1598. marča d(a)n 6. kršćen bê Grgur sin Kirina Klenovara i negove prve žene Katarine; kum bê Mišel Boljunac: a kuma bê Ulika žena Martina Andreičića / krstih ê pop Vid Orlić."⁶²

"1599. miseca *pervara*⁶³ dan zadni kršćen be Ekov sin Ste(i?)pana Semića kum bê Martin Brunnčić a kuma be Fumiê hći Martina Andre(i)čića krstih ê pop Vid Orlić."⁶⁴

Orlićevo ime nalazimo i na zidnoj slici u crkvi sv. Marije Magdalene u istoimenom selu, odnosno podružnici župe Lindar, gdje u glagoljskom grafitu stoji: "1596. Pop Vid Orlić, kurat v Lindaru".⁶⁵

5.

Najzanimljivija i najčešće spominjana osoba u ovoj lindarskoj matici bez dvojbe je Matija Lovrečić. Na ime toga svećenika nailazimo već u prvoj glagoljskoj bilješci plovana Jurja Kaligarića, i to ovako u našem čitanju:

"1591. naimê dan 23 kršćen be Ivan sin Frančina Bazgalića; kum be pre Mate Lovrečić i Marko Malinar kuma be Orsa hći / župana Jurja Lovr(e)čića, /krstih ê/ pop Juraj Kaligariê v to / vreme plovana lindarski i Gole Gorice."⁶⁶

Dalje, u Orlićevim zapisima iz 1596. i 1599. god. susrećemo Lovrečića kao kuma, a 1597. i 1598. god. kao krstitelja.

Donosimo nekoliko čitanja Lovrečićevih upisa: "1603. na 19. febrara be okrš(će)n sin Matija Mihla And(re)jevića mat(e)ri im(e) Fumija, hći Ivana Kotiži-

⁵⁹ God. 1596.

⁶⁰ God. 1596-1600.

^{60a} *Sutla*, od *sanctula*, *santula* preko *šatbla* - kuma na krštenju ili krizmi. Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika, dio XVII, Zagreb 1959-1962, 79.

⁶¹ Arhiv HAZU, VIII 139 b, 12.

⁶² Isto, 23.

⁶³ *Pervar* nije sjećanj, kako bi se moglo pomisliti, već veljača, tj. februarus, od čega je riječ i postala. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, dio IX, Zagreb 1924-127, 801.

⁶⁴ Arhiv HAZU, VIII 139 b, 25.

⁶⁵ B. Fučić, *Glagoljski*, n. dj., 232.

⁶⁶ Arhiv HAZU, VIII 139 b, 1.

ća; kum be Mohor Vrhovac, a kuma b(e) Tonija, žena Mateta And(ri)čića; o(š)ć(e) be ok(r)šć(e)na le h/i/ći Ivana Mih(e)la An(dre)jevića; kum be Mate Cipunić a kuma be Grška Magličina. Okrstih ja pop Matija Lovr(e)čić.⁶⁷

Na lijevoj margini ovoga upisa Lovrečić je dopisao i ovo:

"Mate Kl(en)ovar po(koj)n(e)ga Kirina Kl(e)novara; kum Mih(a)l Boljunac, kuma Katarina Žvančevica."⁶⁸

Od 1619. god. Lovrečić se bilježi "polvan (plov)an lindarski" prema čemu zaključujemo da je tada postao župnik. Zadnji njegov upis iz 1648. god. otisnut je već u Milčetića;⁶⁹ međutim, njegovo je čitanje nepotpuno i na nekoliko mjesta netočno. Tako on nije mogao pročitati riječi: mat i Žentilica, a umjesto "Čohila" čitao je pogrešno "Gorila(?)", te umjesto "okršćen", "Fumica" i "okrstih" čitao je netočno: kršćen, Fumića i krstih. Milčetićevo je čitanje dopunio i ispravio u svojim Bilješkama već 1916. god. Franjo Mavar,⁷⁰ da bi ga u latiničkoj transkripciji objavio V. Štefanić.⁷¹ Taj tekst glasi ovako:

"1648 na 17 d(c)c(e)mbra okršćen be Mihal sin po(kojnoga) Mihala Goitanića, mat Fumica, kum Iv(a) Ž(e)nt(i)l(i)ca, kuma Katarina ž(e)na P(e)tra Čohila. Okrstih ja pop Mat(i)ja Lovr(e)čić."⁷²

O prezimenu Čohil je F. Mavar u svojim "Bilješkama" pripomenuo: "... - došli su iz Boljunščine, gdje i danas žive mnogo Čohila ili Čohilja."⁷³

Ovdje donosimo još nekoliko zanimljivih upisa u našem čitanju:

"1621 na 6 j(e)nvara m(e)s(e)ca b(e) okršćena Orsa hći kn(e)za Grgura Senana, mat Mare; kum be Mikula Tu(r)činović od S(veto)ga P(e)tra, kuma be Katarina žena Ivana Lovr(e)čića. Ok(r)stih Ê pop Matija Lovr(e)čić plov)an od Lindara."⁷⁴

"1622 na 2 dan m(e)s(e)ca maija okrstih ja pop Matija Sudinić kap(e)lan lina(r)ski j(e)dnoga Turka im(e)nom Andreija rod)om od Nov(e)ga, a bil (je) uhićen od Turak a biš(e) ut(e)kal poli Rovina i prid(e) u L(i)ndar i tu prije S(veto)krešć(e)ne i v(e)ru k(r)stijansku; kum beš(e) pre Matija Lovr(e)čić plova(n) lina-da(r)ski, a kuma beše Katarina ž(c)na Ivana Lovr(e)čića."⁷⁵

Iako se kao krstitelj u ovom zapisu spominje pop Matija Sudinić, nedvojbeno ga je upisala Lovrečićeva ruka.

⁶⁷ Isto, 37.

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ Milčetić, Hrvatska, n. dj., 418.

⁷⁰ Arhiv HAZU, VIII 190, 7.

⁷¹ Štefanić, Glagoljski, n. dj., knj. 2, 182.

⁷² Arhiv HAZU, VIII 139 b, 132.

⁷³ Arhiv HAZU, VIII 190, 7. Usp. i Prezimana i naselja u Istri. Narodnosna statistika u godini oslobođenja. Knj. 2, Pula-Rijeka 1985, 74, 75, 232. Cohilji (bez ě) su naselje u Pazinštini (isto, 138-139).

⁷⁴ Arhiv HAZU, VIII 139 b, 71.

⁷⁵ Isto, 76.

Istražujući lindarsku Maticu krštenih F. Mavar otkrio je još jedan upis popa Lovrečića u kojem se navodi ime Andreta Turkovića iz čega je zaključio da se "Taj Turak Andrija" nastanio u Lindaru, "te se ondje kasnije i oženio jer se u istoj matici čita":⁷⁶

"Na 16 nov(e)mbera (1643) okršč(e)n be Juri sin A(n)dr(e)ta Turkovića, mat Orsa, kum be J(e)rolim Lup(e)tina, kuma Lucija hći poko(i)n(o)ga Gabr(e)ta Kl(e)novara. Okrstih ja pop Matija Lovr(e)čić plov(a)n od L(i)n(da)r(a)." ⁷⁷

U svojim "Bilješkama" Mavar je uz ovaj upis komentirao: "Od takvih prebjega potječe i prezime *Turčinović* u Sv. Petru u šumi." ⁷⁸

Lovrečić - sudeći prema prezimenu - mogao bi biti rođeni Lindarac⁷⁹, ali opreza radi spominjemo da u Bujštini postoji katastarska općina Lovrečića⁸⁰, naselje Lovrečići u Pazinštini (Previž) ali bez stanovnika s prezimenom Lovrečići,⁸¹ dok Lovrečića ima u Tinjanštini, u istoimenom naselju Lovrečići.⁸²

Iz datuma Lovrečićeva prvoga upisa u knjigu zaključujemo da je svećeničku službu u Lindaru započeo 1603. godine. Dne 26. prosinca 1619. god. potpisao se kao "Pre Matija Lovrečić polvan lindarski", pa se od tada često potpisuje tom titulom svoje dužnosti i časti, i to u tri varijante: kao "plov an lindarski", "plov an od Lindara"⁸³ ili "plov an va to vreme v Lindare". Posljednji njegov zapis istodobno je i zadnji glagoljicom upisani podatak u ovome registru, a nosi nadnevak 17. prosinca 1648. godine. Prema tome, a tako kaže i V. Štefanić,⁸⁴ pop Matija Lovrečić bio bi posljednji - zasad: poznati - lindarski glagoljaš. Svećeničku službu obavljao je Lovrečić u Lindaru od 19. veljače 1603. do 17. prosinca 1648., dakle punih 45 godina. Za to dugo vrijeme zapisao je podatke o 736 krštenja. Budući da je pisar u lindarskoj matici gotovo uvijek pop koji je i obavio krštenje, to znači da je Lovrečić i krstio toliko svojih malih Lindaraca.

Ponavljamo: svi njegovi zapisi na hrvatskome su jeziku, a pisani su glagoljicom; samo je jednom dao bilješku o sebi, i to na talijanskome jeziku.⁸⁵

Iako smo u nekim glagoljskim matičnim knjigama, posebno, npr., u onima iz Dobrinja na o. Krku,⁸⁶ znali nailaziti na raznolike osobne bilješke pisara o suvremenim događajima i ličnostima, pa čak i na refleksije u stihovima na maraginama službenoga

⁷⁶ Isto, VIII 190, 9.

⁷⁷ Isto, VIII 139 b, 120.

⁷⁸ Isto, VIII 190, 9. O Turčinovićima, Turčinovichima itd. u Istri usp. Prezimena i naselja, n. dj., knj. 1, 282, 296, 301 i knj. 2, 46, 71, 72, 122, 125, 137, a o naselju Turčinovići, knj. 2, 71, 73.

⁷⁹ Isto, knj. 2, 119.

⁸⁰ Isto, 95-97.

⁸¹ Isto, 139.

⁸² Isto, 65-66.

⁸³ Štefanić, Glagoljski, knj. 2, n. dj., 182.

⁸⁴ Isto.

⁸⁵ "Fino li 26 di 9. brio 1635 Io pre mattio Lourech Piovano di Lindaro ò batezzato puti n.o 544". (Arhiv HAZU, VIII 139 b, 104; Štefanić, Glagoljski, knj. 2, n. dj., 182).

⁸⁶ Također se nalazi u Arhivu HAZU, usp. i Štefanić, Glagoljski, knj. 2, na v. mj., te Glagoljski rukopisi otoka Krka, Zagreb 1960.

teksta,⁸⁷ u Lovrečića toga nema. Njegovi su zapisi službeno šturi, a na jedinu Lovrečićevu osobnu bilješku naišli smo nakon posljednjega krštenja, iz 1621. godine:

"Do sada tega miležima 1621 lita jesam okrstil otrok u Li(n)dar(u) tristo i trideset i četire - ja Pre Matija Lo(v)r(e)čić polvan lind(a)r(ski)".⁸⁸

Kao zanimljivost ovdje treba napomenuti i to kako Matija Lovrečić svoje prezime uvijek piše Lovrčić, tako da slovo e potpuno izostavlja ili na njegovu mjestu piše samo jednu točku; no, to je i inače prilično učestala ortografska pojava glagoljskoga kurzivnog pisma kasnog razdoblja, odnosno XVII., XVIII. i XIX. stoljeća.

Sav glagoljski dio matice ispisan je kurzivnim pismom, a jezik upisivanja je hrvatski - čakavski, i to s osobinama lokalnoga govora.

I još jedan podatak, ovaj put važan za demografsku prošlost: u razdoblju od 2. veljače 1591. do 17. prosinca 1648. godine, dakle, za nešto više od pedeset i sedam godina u lindarske matice upisano je 1025 krštenja.

Što se tiče našega današnjega zanimanja za nacionalni sastav tadašnjega Lindara i svijest tadašnjih svećenika o svojoj etničkoj pripadnosti te njihovu odnosu prema inače službenome latinskom jeziku u crkvi - od 1025 upisanih podataka o krštenicima njih 970 upisano je hrvatskim, odnosno glagoljskim pismenima, a svega 55 ih je na latinskome jeziku. Takvi upisi, međutim, nisu uvijek uzastopni; npr., takvih ima u periodu od 25. travnja 1602. do 30. siječnja 1603. godine, i to perom Nikole Mrava, koji je 1607. i 1608. god. sedam puta latinskim jezikom prekinuo Lovrečićevu pisanje; ali i sâm je Mrav znao glagoljicu - god. 1608. i 1609. u Lovrečićevu nizu nailazi se i na dva Mravova glagoljska upisa.

U razdoblju od 2. travnja 1649. do 20. veljače 1667. godine krštenja su upisavana latinskim jezikom; tada se kao pisari javljaju Georgius Glagovaz plebanus, Vicentius Gorthan cappellanus Lindarensis, presbiter Ioanes Chlenovar i drugi, što govori o uzroku glagoljice i na ovome području Istre, iako su neka njihova prezimena upravo iz Lindara (npr., Klenovar). No, na izmjenju stajališta prema hrvatskome jeziku u Lindaru i njegovu području znatno je utjecalo i morlačko, furlansko-krnjelsko i venetsko doseljavanje.⁸⁹

Treba spomenuti i to da se na zadnjim stranicama rukopisa nalazi popis krizmanih iz 1608. godine, i to na latinskome jeziku, a niz je započeo pićanski biskup Antonio Zara.⁹⁰

I, na kraju, ocjenjujući vrijednost glagoljske matice krštenih za našu znanstvenu i kulturnu javnost i znanost, ukratko se može reći ovo:

1. Ova zasebna cjelina lindarske baštine vrlo je značajan njezin dio, ali i dio širega hrvatskoga korpusa.

⁸⁷ Usp. Vjekoslav Štefanić, Dobrinjski pjesnik-glagoljaš Ivan Uravić (1662-1732), Krčki zbornik 1, Krk, 1970, 201-222.

⁸⁸ Arhiv HAZU, VIII-139 b, 74.

⁸⁹ Prema priopćenju Miroslava Bertoše na spomenutom znanstvenom skupu u Lindaru (usp. bilj. 12.).

⁹⁰ Antonio Zara (1614-1621), pićanski biskup od 1601. god. do smrti; bio je prijatelj cara Ferdinanda Habsburga i veoma kontroverzna ličnost; veoma je živo - na osebujan način - sudjelovao u uskočkom ratu u Istri. Usp. Miroslav Bertoša, Istarsko vrijeme prošlo, Pula 1978, 162, 143, 295 b, 296 b.

2. Kulturnopovijesne je vrijednosti prvoga reda.
 3. Značajan je - na prvome mjestu - glagoljski spomenik, dakle živi je svjedok hrvatskoga nacionalnog identiteta središnjega dijela Istre u vremenu kada je stvaran.
 4. Značajan je izvor za povijest Katoličke crkve u ovome dijelu Istre.
 5. Vrlo je važno vrelo za demografsku oblast znanosti.
 6. Vrlo je važan izvor i za onomastička te onomasiološka znanstvena istraživanja.
 7. Izvor je i za filološka proučavanja hrvatskoga jezika, i to čakavštine, s posebnim osvrtom na njezin specifičan lindarski govor.
 8. Ima elemenat i za proučavanje znanja latinskoga jezika ondašnjih lindarskih svećenika.
 9. Za poznavanje talijanskoga jezika nema gotovo nikakvih osnova jer mu u rukopisu gotovo i nema traga.
 10. Na žalost, nema dovoljno elemenat za proučavanje socijalnoga, gospodarskog i dr. područja lindarskoga života, na koje se, inače, nailazi u drugim glagoljskim maticama u istarsko- kvarnerskom području.
 11. S ovom maticom otkrivamo još jednoga hrvatskoga kulturnog poslenika Istre i dobroga poznavatelja glagoljice - Pravnika Frana Mavra.
- Dalje proučavanje lindarske matice krštenih, naravno, dat će i nove, dodatne rezultate proučavanja, nadamo se još vrednijih sadržaja.

Zusammenfassung

ÜBER DAS ÄLTESTE GLAGOLITISCHE MATRIKELBUCH DER GETAUFTEN AUS LINDAR IN INSTRIN (1590-1648)

Marta Jašo, Petar Strčić

Das Matrikelbuch der Getauften aus Lindar (Istria, Republik Kroatien), verfaßt in kroatischer Sprache und in glagolitischer Schrift, wird im Archiv der Kroatischen Akademie der Wissenschaften und Künste (HAZU) in Zagreb aufbewahrt, und zwar nahezu zur Gänze, denn nur ein Blatt, bezw. zwei Seiten befinden sich in Lindar und gehören zum Matrikelbuch, das den Zeitraum von 1670 bis 1734 erfaßt. Insgesamt ist ein Zeitraum von 1590 bis 1648 erfaßt. Von 1649 bis 1667 sind die Eintragungen in lateinischer Sprache. Die Handschrift hat 188 Seiten vom Format 27,6 mal 21,3 cm, und sie bestehen aus sieben Bändchen. In der Handschrift fehlen Taufeintragungen vom 24. September 1615 bis 10. Mai 1617, vom 24. Januar 1630 bis zum 8. September 1651 und vom 3. April 1639 bis zum 8. August 1640. Die meisten in glagolitischer Schrift verfaßten Eintragungen nahm der Pfarrer von Lindar, Matija Lovrečić, vor - alle seine Eintragungen waren in glagolitischer Schrift - und vielleicht war er selbst aus Lindar gebürtig, den Dienst in der Pfarre hatte er vom 19. Februar 1603 bis zum 17. Dezember 1648. Im erhaltenen Matrikelbuch gibt es Eintragungen über 1025 Täuflinge, davon sind 970 in kroatischer

Sprache, bzw. in glagolitischer Schrift eingetragen, 55 in lateinischer Sprache. Auf den letzten Seiten sind die Firmlinge für das Jahr 1608 eingetragen. Dieses Matrikelbuch aus Lindar ist ein wichtiges Dokument des kroatischen glagolitischen Erbes, eine wichtige Quelle zur Untersuchung der demographischen, onomastischen und philologischen wissenschaftlichen Thematik, insbesondere im Bereich der kroatischen Sprache und der glagolitischen Schrift, sowie der lateinischen Sprache, nicht aber des Italienischen, denn dieses gibt es dort nahezu überhaupt nicht. Franjo Mavar schenkte 1928 das Matrikelbuch der Kroatischen Akademie der Wissenschaften und Künste (HAZU), und er war damals ein Flüchtling (Istrien gehörte nämlich damals zum Königreich Italien). Er war pensionierter Richter in Varaždin (wo er auch verstarb), geboren ist er im Dorf Juričići (im Raum Kastav, im östlichen Istrien), und er ist ein Kenner der kulturellen und juristischen Geschichte Istriens.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb

Ivan KAMPUŠ, Zagreb

Tomislav RAUKAR, Zagreb

Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

TAJNIK REDAKCIJE

Ivica PRLENDER

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet

Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 100 kuna

Izdanje časopisa sufinancira

Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošićeva 8 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1995.

Uvez: GRAFOUVEZ, HBZ 41 – Velika Gorica